

Η νηστεία της παραμονής των Θεοφανείων (Ιωάννης Μ. Φουντούλης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)

[/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Συνήθως λέγεται ότι η νηστεία της παραμονής των Θεοφανείων αφορά στην πόση του μεγάλου αγιασμού και επομένως ότι η προϋπόθεση για την κοινωνία από αυτόν αποτελεί η νηστεία μιας ημέρας. Για το θέμα αυτό θα ήταν σκόπιμο να λεχθούν δυο λόγια, γιατί είναι από τα πιο συζητούμενα θέματα από αυτά που σχετίζονται με τον αγιασμό των Θεοφανείων και για τα οποία ζητούν οι πιστοί τη συμβουλή των ιερέων.

Πηγή: exagorefsis.blogspot.gr/

Ότι ο μέγας αγιασμός «τα δευτερεία επέχει των θείων μυστηρίων» (Ευχολόγιον, κώδ. Βατοπεδίου 134 [745] του έτους 1538), είναι δηλαδή το δεύτερο μετά τη θεία κοινωνία ιερώτατον «μυστηριακόν είδος» (κατά τη σχολαστική ορολογία), κανείς δεν αμφιβάλλει. Είναι το «ύδωρ της αναγεννήσεως» του αγίου βαπτίσματος, που διά της επικλήσεως και επιφοιτήσεως του αγίου Πνεύματος «αναστοιχειούται» (ή «μεταστοιχειούται»), κατά τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας (Εις Ιωάννην Β΄ 1), και γίνεται «αφθαρσίας πηγή, αγιασμού δώρον, αμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων αλεξιτήριον» για τους πιστούς που μεταλαμβάνουν ή χρίονται από αυτό, πάροχο αγιασμού και ευλογίας σ' ολόκληρη την κτίση.

Ότι το ύδωρ του μεγάλου αγιασμού είναι το ίδιο με το ύδωρ του αγίου βαπτίσματος είναι καταφανές και από την ταυτότητα των καθαγιαστικών ευχών, και από την παλαιά, και τη σύγχρονη ακόμα, πράξη της Εκκλησίας, που βάπτιζε και βαπτίζει σ' αυτό τους κατηχουμένους, και από όσα γράφει ο άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης, που θεωρεί μάλιστα αντιστρόφως το ύδωρ του βαπτίσματος «κατ' ουδέν ελαττούμενον του των αγίων Θεοφανείων» (Διάλογος, κεφ. 70). Ως τέτοιο δίδεται αντί της θείας κοινωνίας στους πιστούς, που για κάποιο λόγο κωλύονται να προσέλθουν σ' αυτήν.

Αυτό ακριβώς προκάλεσε δύο ευλαβείς παρεξηγήσεις: ότι δηλαδή υποκαθιστά τη

θεία μετάληψη, ως κατά κάποιο τρόπο ίσο με αυτήν, και ότι κατ' αναλογία προηγείται της πόσεως του νηστεία. Το πρώτο δεν θα έπρεπε καν να συζητείται, γιατί είναι σαφές ότι ο μέγας αγιασμός είναι μεν για τους λόγους που είπαμε το ιερότερο μετά τη θεία κοινωνία είδος, αλλά επ' ουδενί είναι κοινωνία του σώματος και του αίματος του Κυρίου, ούτε ποτέ την αντικαθιστά. Παρά τούτα υπάρχει η λαϊκή αντίληψη ότι τα Θεοφάνεια δεν κοινωνούμε, γιατί θα πάρουμε αγιασμό και «είναι το ίδιο».

Όσο δε για τη νηστεία προ του μεγάλου αγιασμού, και αυτή μάλλον καλλιεργήθηκε κατ' αναλογία προς το νεώτερο έθος της νηστείας προ της θείας κοινωνίας, που δεν μπόρεσε όμως και αυτή να εξελιχθεί σε τριήμερη, λόγω του ότι οι προ των Θεοφανείων ημέρες του εορταστικού δωδεκαημέρου έχουν «κατάλυσιν εις πάντα», πλην, εννοείται της παραμονής. Όσο για τη νηστεία αυτή της παραμονής, που κοινώς θεωρείται ότι γίνεται για τον αγιασμό, είναι άσχετη με αυτόν και τηρείται, είτε πρόκειται κανείς να κοινωνήσει από αυτόν είτε όχι. Γι' αυτό και δεν καταλύεται μετά την τυχόν πόση του αγιασμού κατά την παραμονή.

Έχει δε την αρχή της στο αρχαίο έθος να προηγείται των μεγάλων εορτών μία ημέρα νηστείας της Εκκλησίας όλης, είτε για το βάπτισμα των κατηχουμένων, όπως κοινώς λέγεται, που εγίνετο κατ' αυτές, είτε, ασχέτως μάλλον προς αυτό, ως ένας από τους πολλούς τρόπους εξάρσεως της κυρίας ημέρας της εορτής και προπαρασκευής γι' αυτήν με νηστεία, εγκράτεια και προσευχή. Ότι δε δεν αφορά στην πόση του αγιάσματος, φαίνεται και από το ότι ο αγιασμός όχι μόνον τελείται – επομένως και πίνεται – και κατά την παραμονή, κατά το νεώτερο έθος, της οποίας παραμονής δεν προηγείται ποτέ νηστεία, και από το ότι συχνά συμβαίνει και η παραμονή να μην είναι νήστιμος ημέρα, όταν συμπίπτει με Σάββατο ή Κυριακή.

Δεν προηγείται δηλαδή της πόσεως του μεγάλου αγιασμού νηστεία; Βεβαίως, ναι. Αλλ' αυτή δεν είναι νοητό να είναι αυστηροτέρα ή μακροτέρας διαρκείας από την προβλεπομένη για την προσέλευση στη θεία κοινωνία νηστεία, τη λεγομένη «ευχαριστιακή νηστεία». Και αυτή, όπως και άλλοτε μας δόθηκε αφορμή να γράψουμε, είναι σαφής και απaráβατος, με μόνιμη εξαίρεση όταν υπάρχει κίνδυνος θανάτου. Η τελεία δηλαδή αποχή τροφής και ποτού από του δείπνου ή του μεσονυκτίου, της προηγούμενης ημέρας μέχρι της κοινωνίας, οποιαδήποτε ώρα κι αν γίνεται αυτή, το πρωί δηλαδή κατά τις μη νήστιμες ημέρες και το εσπέρας κατά τις ημέρες της νηστείας.

Όπως δε είδαμε, η τέλεση και η πόση του μεγάλου αγιασμού προβλέπεται από την εκκλησιαστική μας τάξη και παράδοση μετά τη θεία μετάληψη και προ της βρώσεως του αντιδώρου, δηλαδή λειτουργικότερα – το επαναλαμβάνουμε –

μεταξύ της εκφωνήσεως της ευχής της ευχαριστίας μετά το «πάντας μεταλαβείν» («Ὅτι συ εἶ ο ἁγιασμός ἡμῶν...»), κατά την παλαιότερα τάξη, ή μετά την οπισθάμβωνο ευχή, κατά τη νεωτέρα, και του «Εἴη το ὄνομα Κυρίου ευλογημένον...» και την επακολουθούσα διανομή του αντιδώρου και απόλυση.

Η νηστεία, κατά τους πατέρες και την παράδοση της Εκκλησίας, είναι «μέγα καλόν». Κινείται όμως μέσα σε ορισμένες από την παράδοση προδιαγραφές χρόνου και ποιότητας, που καλούμαστε να προβάλλουμε και να αξιοποιούμε. Η επέκτασή της όμως πέραν των ορίων αυτών μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα και να αποβαίνει τελικώς εις βάρος αυτού του θελήματος του Θεού και του σκοπού της Εκκλησίας, που είναι ο ἁγιασμός των πιστών και ὅλης της δημιουργίας διά της μεταλήψεως και του ραντισμού διά του ὕδατος του μεγάλου ἁγιασμοῦ των Θεοφανείων. Καλός συμβιβασμός της παλαιάς με τη νεωτέρα παράδοση μπορεί να είναι η σύσταση ξηροφαγίας κατά το δείπνο της παραμονής, όταν συμπίπτει με Σάββατο ή Κυριακή. Η επέκταση δηλαδή κατά κάποιο τρόπο της ευχαριστιακής νηστείας μέσα σε λογικά όρια.

(Απόσπασμα από το έργο «Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας», Ε΄, εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, σ. 235-237)